
УТИЦАЈ ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА НА ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ЧИНИОЦЕ НИСКЕ МЕЂУНАРОДНЕ КОНКУРЕНТНОСТИ СРБИЈЕ*

Владимир МИКИЋ,
Универзитет у Београду, vladimir.mikic@rect.bg.ac.rs

Сажетак

Анализа међународне конкурентности Републике Србије, у светлу понављаних оцена које указују њен лош положај у светским оквирима, може бити потпуна тек уколико указује и на одређене ванекономске или ванправне чиниоце. Један од њих чини се посебно важним и осетљивим: реч је о утицају који на целокупан обим инвестиционе привлачности српске привреде врше политичке странке, и то најпре на плану институционалне (не)стабилности. Читав низ проблематичних и нерешених питања, од условне ефикасности правног оквира, преко контроле политичког живота и институционалног деловања, до политичке корупције, налази се у сенци овог, често занемариваног чиниоца, који није укључен у статистичке показатеље конкурентности. Састав и деловање законодавне, извршне у оквиру ње, управне, па и судске гране власти, у највећој мери зависи од начина на који политичке странке врше овај утицај. Иако се ради о категорији чији је уставни ранг тек апстрактно уређен, нормативни оквир за постојање и деловање политичких странака не пружа увек јасну и праву перспективу, која би помогла да наведени утицај буде сагледан у светлу опште конкурентности Србије, са нагласком на њен институционални садржај.

Кључне речи: конкурентност; политичке странке; политичка корупција; институционални оквир.

*Овај рад је део истраживачког пројекта Унапређење конкурентности Србије у процесу приступања Европској унији, број 47028, за период 2011-2014. године који подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Summary

The analysis of the international competitiveness of Serbia, put into perspective of repeated assessments indicating stagnation or decline of its international position, cannot be complete without pointing out the factors which are not of economic or legal origin. One of them seems particularly important and sensitive – the impact (notably at the level of the institutional instability) that the political parties make on the overall volume of investment attractiveness of the Serbian economy. A wide spectre of unresolved issues, ranging from merely nominal efficiency of the legal framework to the political corruption, lays in the shadow of this, often neglected, factor.

Key words: competitiveness; political parties; political corruption; institutional framework.

Увод

Према *Индексу глобалне конкурентности (GCR, 2012)*, који је Светски економски форум објавио за период 2012-2013, Република Србија нашла се на 95. месту (уз 3,87 поена у укупној оцени конкурентности) од 144 земље изложене посматрању ове угледне фондације. Суморан утисак који ова оцена доноси, сагледана у расту Србије од само једног места у односу на Индекс објављен за период између 2010. и 2011. године,¹ осенчен је поређењем са земљама у окружењу. Наиме, на више рангираном месту налазе се: Босна и Херцеговина (88. место, са индексом 3,93), која је за годину дана напредовала чак 12 места; Албанија (на 89. месту), као и Хрватска (на 81. месту, са индексом 4,04) и Црна Гора, која се налази на 72. месту (све три земље забележиле су пад у односу на претходно посматрани период). Све побројане државе налазе се, дакле, према параметрима Индекса изнад Србије, која у претходном периоду није урадила малтене ништа да би поправила

¹Пад Србије био је најдрастичнији у периоду између 2009. и 2010. године. Наиме, Индекс из 2010. године констатовао је пад од чак осам позиција (на 93. место од 133 посматране земље) у односу на резултате извештаја, тј. Индекса из периода 2008-2009. године, док је, у односу на посматрани период од 2011. и 2012. године, Србија задржала истоветну (деведесет и пету) позицију. Ови подаци потврђени су и у „Анализи ефикасности јавне управе“, коју је објавио Национални савет за конкурентност Републике Србије (Анализа, 2010).

своју конкурентност (Обрадовић, 2011). Само пре четири године, Србија је заузимала 85. место у свету по конкурентности, те је очигледно да је реч о тренду опадања или у најбољем случају, дугогодишњег застоја Србије на лествици међународне конкурентности.

Будући да је, у склопу глобализације светске привреде, значај појма конкурентности (нарочито малих или транзиционих земаља, упућених, услед недовољности властитих ресурса, на међународна тржишта) неопходно поставити на право место првенства сваке националне економије, ова оцена упоредних одлика српске привреде поново пред увид јавности износи питања чиниоца који угрожавају, односно успоравају њен раст у очима међународних чинилаца. Од посебног је значаја општи садржај институционалног прилагођавања са захтевима који (посредно) проистичу из Лисабонске стратегије и других одговарајућих докумената Европске уније и Савета Европе, као упућујућих докумената на путу европских интеграција које су званично у више наврата проглашене основним циљем државних активности.

У анализама извештаја које Форум са седиштем у Женеви објављује већ више од три деценије, комбинацијом макроекономских показатеља, утврђује се продуктивна употреба доступних ресурса у појединачним земљама. Ови показатељи груписани су у једанаест целина или „стубова“ (*pillars*), при чему се на првом месту или у првом „стубу“ испитује и оцењује стање институција у одређеној држави. Када је реч о развијености институција, Србија се налази на 130. месту (што представља пад од чак 9 места у односу на претходну годину), или 35 места ниже од „просечне“ оцене конкурентности наше привреде.

Поред и испред бројних номиналних узрочника, на конкурентност у институционалном смислу утиче, можда и у одлучујућој мери, један „невидљив“ чинилац. Овако лош положај у међународним оквирима непосредно је условљен недовољном заинтересованашћу политичких странака, односно њихових руководстава, за изградњу функционалне институционалне мреже у Србији. Ово одсуство заинтересованости партијских врхова – реч је, наравно, о политичким странкама које у знатнијој или пресудној мери утичу на политички живот Републике и то учешћем у Народној скупштини и Влади Републике Србије – за одлучно снажење институција система читава се у неколико праваца. Проблематична и нерешена питања везана за неодговарајућу конкурентност Србије у

надлежности правно-институционалног оквира, у значајној мери потичу од уврежене политичке културе која и даље не допушта деперсонализацију и „институционализацију“ институција. Истраживању начина на које се наведени утицај политичких странака врши, али и његовим довођењем у везу са (континуирано лоше рангираном) међународном економском конкурентношћу земље, посвећени су редови који следе.

Уставни положај политичких странака у Србији

Политичке странке су уставна категорија у Србији. Призната им је улога „у демократском обликовању политичке воље грађана“ (члан 5. став 1. Устава Републике Србије, у даљем тексту „УРС“),² а њихово оснивање је слободно (члан 5. став 2. УРС), уз резерву којом је странкама онемогућено насилно деловање усмерено против Устава или (уз примену насиља или без ње) кршење зајамчених основних права и слобода у, најшире речено, толерантном друштву (члан 5. став 3. УРС). Ове су, уосталом, одредбе присутне и препознате у великој већини уставних докумената савремених либералних демократских држава. Странке, поред тога, „не могу непосредно вршити власт, нити је потчинити себи“ (члан 5. став 4. УРС); ова одредба логички је ослоњена на одредбу члана 2, ст. 2 Устава, која наводи да „ниједан државни орган, *полијтичка организација*,³ група или појединац“ не могу „присвојити сувереност од грађана“, који су, према ст. 1 истог члана, носиоци суверенитета у Републици.

Такав је формални општи оквир за деловање странака у Србији. Политичка стварност, ипак, нуди доказе о релативизацији једноставне примене званичног става уставописца. Преко контроле партијске организације, наиме, управља се политичким животом земље, који у повратном правцу, гради институционално ткиво Републике и посредно утврђује обим признатих предности Србије у домену међународне привредне конкурентности. Утврдимо како, приближно, страначке организације врше овај утицај који се, на први поглед (или, следећи формалну страну утиска), чини тек удаљеним и упитним. Политичке странке, на првом месту, утичу на избор представника у Народној скупштини, те посредним пу-

²Службени гласник Републике Србије, бр. 83/2006.

³Подвукао В.М.

тем, утврђивање састава Владе Републике Србије, избор председника Републике, али и избор носилаца правосудних дужности, и то од „нижих“ до уставносудских функција, исто као и намештења у јавној управи.

У складу са основним начелом парламентаризма у савременим демократијама, законодавно тело Србије – које чине посланици које предлажу политичке странке – бира чланове извршне власти, Владе Србије (која је, разуме се, Народној скупштини и одговорна). Поред бројних других питања која упућују на закључак да је иста та Скупштина инструментализована од стране политичких странака на начин који, сам по себи, не утиче позитивно на јачање највише националне представничке институције, једно завређује посебну пажњу. Од значаја у утврђивању нивоа коруптивности политичких странака, а њиховим посредством и – најзначајнијих – институција Републике, јесте наиме, питање посланичких мандата у Народној скупштини. Једно од најпроблематичнијих питања у смислу оспорене репрезентативности, али и саме улоге и задатка парламента, има нормативно тежиште утемељено у самом Уставу. Многи коментатори, међутим, слажу се у оцени да је уставно решење незадовољавајуће, уз наглашавање чињенице да је, упркос значајним променама у политичком систему од 2000. године, „законом установљена и институционализована правна веза посланик – политичка странка у облику губитка посланичког мандата увек кад се то „прохте“ некој одређеној политичкој странци и даље задржана у изборном законодавству“. Постојећим приступом у питање се доводи и само начело грађанске суверености, будући да „у условима доминације политичких странака у политичком животу и њихове „свеприсутности“, јасно је да нема ни идеалне слободе избора од стране грађана, нити апсолутне слободе говора и деловања у парламенту“ (Ненадић, 2008:16).

Постојеће уставно решење које се односи на карактер мандата народних посланика одударе од савремене легислативе и праксе европских земаља. Наиме, Уставом је утврђена „слобода“ сваког посланика да „располаже повереним мандатом, у корист политичке партије са чије листе је изабран за народног посланика“ (члан 102. став 2. УРС). Ово је нестандартно решење, у смислу модерне парламентарне уставности, и оно се коси са принципом слободног посланичког мандата (Ненадић, 2008). Реч је о „бланко оставкама“, које се налазе под контролом политичких вођа, који

имају слободу (и инхерентну „обавезу“ у смислу политичких превирања) да их „активирају“ – покретањем поступка „замене *нејо-слушној* посланика новим кандидатом“) и то уколико посланик „не поступа лојално у парламенту, односно ако не гласа по партијском упутству“ (Пешић, 2007:19). Овај „институт“, дакле, води непосредно концентрацији, односно монополизацији права на представљање грађана и јасног изражавања политичких гледишта у држави. На сличан проблем указује и Европска комисија, у свом извештају из 2012. године, наводећи да Устав Републике Србије, у извесним одредбама, „не одражава у потпуности“ препоруке Венецијанске комисије од марта 2007. године, при чему посебну пажњу заслужују оне уставне норме које „допуштају контролу политичких странака над мандатима посланика“ и „претерану улогу парламента при именовањима и разрешењима, посебно у правосудном систему“ (*Serbia 2012 Progress Report* : 6) .

Поред тога што је његовим неуобичајеним правним утемељењем угрожено начело слободног посланичког мандата, питање мандата народних представника особито добија на актуелности ако се посматра у спрези са евентуалном неопходношћу уставне промене. Наиме, став „Венецијанске комисије“ (Европска комисија за демократију путем права Савета Европе)⁴, али и неких водећих политичара у Србији, јесте да измена позитивних законских одредаба⁵ не би била довољна мера у сврху исправљања овог уставног недостатка. За примену измене уставног текста још увек, међутим, нема предвиђених рокова – барем према речима председнице Радне групе за израду измена Закона о избору народних посланика (*Бланко ошавке*, 2011а).

Потреба за јемством институционалних слобода, али и ауторитета парламента и парламентарца у Србији изгледа да се налази у сукобу са потребом страначких вођстава за чврстом, апсолутном контролом над поступањима гласањем посланика. Овај закључак није проблематичан ако се узме у обзир да је реч о распрострање-

⁴Венецијанска комисија, у свом Мишљењу о Уставу Србије (*European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitution of Serbia*) налази да је сврха ове уставне одредбе да народни посланици буду везани за политичке странке „по свим питањима и у свако време“, чиме се „концентрише превелика власт у рукама руководства политичке партије“ (Ненадић, 2008:21).

⁵Закон о избору народних посланика (“Службени гласник Републике Србије” бр. 35/00, 57/03–УС, 72/03–др. закон, 75/03–испр. др. закона, 18/04, 85/05–др. закон, 101/05–др. закон, 104/09–др. закон, бр. 36/11).

ном тренду у западним демократијама, према којем су „политички живот окупирале политичке партије“, у складу са концептом „парламентаризма политичких странака који је заменио изворни модел парламентаризма истакнутих индивидуа“ (Ненадић, 2008:6). Оно што забрињава јесте одсуство *политичке воље* за искорењивањем уставноправног проблема који очигледно и превише дуго оптерећује највише домаће представничко тело, а тиме и поверење јавности у његов рад и добру вољу његових чланова и лидера.⁶ Између осталог, упитна је основаност поређења новијег српског парламентаризма, условљеног вишестранацјем старим тек једну генерацију, са демократијама које, са више или мање признатим континуитетом, постоје и властите интерне трендове обликују већ вековима. Овако посматрано, партијска дисциплина не би требало да подлеже правним правилима, већ је њено право место у домену „унутрашње партијске дискреције“ (Ненадић, 2008:7). Само јасним одстрањивањем узрока овог проблема и одговарајућим уставним решењима могу политичке странке (посебно оне које чине извршну власт) побољшати институционалне капацитете Србије, а тиме и њену општу конкурентност.

Начини непосредног утицања странака на механизме власти

Јачање институционалних капацитета требало би, повратно, да ограничи могућности непосредног утицаја странака на правни поредак. Међутим, законска решења не пружају довољно гаранција за постојање политичке заинтересованости (или, поново, *политичке воље*) за одстрањивањем предметних потешкоћа. Проблематичним уређењем питања представништва грађана у парламенту, као и независности судства од политичких утицаја (независно од смењивања странака на власти), придружује се и неефикасан правни оквир намењен уређењу финансирања политичких странака,⁷ а сличан проблем постоји и са реформским изборним законодав-

⁶ Између осталог, у последњем Извештају Светског економског форума за Србију, у оквиру првог „институционалног“ стуба оцењено је и „јавно поверење у политичаре“, и то доста ниско (106. место).

⁷ Закон о финансирању политичких активности („Службени гласник Републике Србије“, бр. 43/11) заменио је претходно важеће: Закон о финансирању политичких активности („Службени гласник Републике Србије“, бр. 43/11) и (некадашњи савезни) Закон о финансирању политичких странака („Службени лист СРЈ“, бр. 73/2000).

ством, у складу са европским стандардима, чије усвајање кључни политички чиниоци одлажу годинама.

Политичка корупција, као и нестабилност узрокована поступцима највећих политичких странака, представљају неке од најпроблематичнијих чиница за развој конкурентности земље. Према последњим релевантним документима С.Е.Ф, од укупно 12 испитаних индикатора, међу оне који највише успоравају јачање конкурентности Србије налазе се неефикасна бирократија и корупција, док се у проблематичне факторе за успешно пословање убраја и политичка нестабилност (*Конкурентности*, 2011в). При том, истакнуто чак, монополизовано посредништво између бирача и парламента у корист политичких странака. а на рачун грађана, ослабљује поверење јавности у представничко тело. Стога је једно од могућих решења ове неповољне околности – демократизација интерно опресивних и олигархијских политичких странака и тиме, умањење централизаторске моћи њихових вођстава, као и шире небирократско учешће појединаца. Ипак, чини се да су жељене интерне партијске реформе тек удаљени и апстрактни циљ, на који повремено указују тек спољни посматрачи политичког система у Србији.

Рад реформисаног судства још је један од лоше оцењених показатеља конкурентности Србије у светској арени. По ефикасности правног система у разрешавању спорова, Србија је на 138. месту – што значи да свега шест посматраних земаља у читавом свету (обухваћених анализом Светског економског форума) „предњачи“ у односу на њу у неефикасности ове гране власти. Проблематичне теме везане за рад правосуђа у Србији, посебно у смислу реформе судства спроведене после усвајања Устава из 2006. године и питања уставности општег реизбора судија, предмет су бројних ауторских радова, али и свакодневних политичких коментара (Маринковић, 2009). За истраживање теме утицаја политичких странака на мањак стабилности и ефикасности институција од значаја је и подсећање на начин избора носилаца судских функција у Србији. Тако, по Уставу, судије бира Народна скупштина, на предлог Високог савета судства (члан 147. став 1. УРС). Овај Савет, са друге стране, биран је делимично – осам од једанаест чланова, односно, речником Устава „изборни чланови“ од стране Народне скупштине, док су у његовом чланству *ex officio* министар надлежан за правосуђе, као и председник надлежног скупштинског одбора (члан 153. УРС). Другим речима, већину

чланова Високог савета судства именује парламент; потом Савет истом том парламенту предлаже судије за избор. Јасно је да се у овој процедури огледа утицај Народне скупштине (а посредно и политичких странака) на избор носилаца судске гране власти, чија је независност једна од средстава гаранције владавине права у Републици Србији, која служи као основна претпоставка Устава (члан 3. став 2. УРС). Поред тога, законска решења везана за уређење судства која су уследила по усвајању уставног документа оптерећена су нелогичностима и системском грешком, везаном за опасност увођења критеријума политичке подобности судија. Закон о судијама из 2008. године⁸ у прелазним и завршним одредбама (члан 99) ограничавајући мандат судија изабраних на неодређен временски период и увођењем колективног реизбора судија, повређује уставно начело посвећено сталности судске функције, које није „само себи циљ“, већ служи „супстанцијалној независности“ судија, односно њиховој упућености и везаности за устав и закон (Маринковић, 2009:284 и 290).

Неке оцене утицаја странака на институције досежу и драстичније нивое критике. Тако се идеја „заузимања државе“ (енг. *State capture*), која постоји на „системској скали“, представља као извор раширене корупције која у Србији прети да угрози и сам успех транзиције. Ово заузимање, или преузимање државе изводи „било која група или друштвени слој“, који се налазе ван званичног државног механизма, а који „стиче одлучујући утицај над институцијама и политиком државе ради испуњења сопствених интереса, на штету јавног добра“. Преузимање институција и функција државе од стране страначког вођства у Србији се спроводи „на алармантном нивоу“ и производи „дубоко неповерење“ грађана према политичком систему (Пешић, 2007:1). Ова преузимање државе од стране странака узрокована је „слабом функционалном диференцијацијом унутар друштвеног система“, будући да су границе између економског и политичког подсистема неостојеће или порозне. Тако, моћ и материјална добра двосмерно прелазе из једног у други од ових подсистема, у зависности од тога где у датом тренутку почива доминантна моћ друштвеног система која је, по правилу, у Србији лоцирана у оквирима политике (Пешић, 2007).

⁸Закон о судијама („Службени гласник Републике Србије“, бр. 116/2008, 58/2009 – одлука Уставног суда, 104/2009 и 101/2010).

Најзначајнији учесници у поступку преузимања државе јесу партијска вођства, која „заузимају“ обимну државну имовину, укључујући јавна предузећа, позиције у државној служби, али и саме институције система, чинећи тако ефективну дискриминацију грађана по основу партијске припадности (Пешић, 2007). Узајамна институционална или политичка контрола између партнера у (по правилу – коалиционој) извршној власти практично не постоји, јер је на снази „систем заснован на феудалном моделу“, по којем политичке странке (у складу са утврђеном пропорцијом) међу собом деле доступна јавна добра као средњевековна феудална лена. Узајамна контрола додатно је отежана претњом распада коалиције која контролише републичку егзекутиву; ова претња израња на површину политичких односа у свакој ситуацији када је одређени министар изложен појачаној пажњи јавности због коруптивних поступака (личних или његових сарадника). Борба против корупције, као можда и кључни услов за вишу инвестиционону атрактивност, зауставља се пред опасношћу од губитка парламентарне већине и, следствено, престанку (заједничке) контроле над извршном влашћу. Последично, власт у Србији функционише као „конфедерација страначких феудалних добара“, у којој нема места за практично побољшање и осамостаљивање највиших институција од спољних (страначких) утицаја (Пешић, 2007:19).

Објективна потреба за политичким странакама и њиховом узајамном „утакмицом“, као и легитимност организационог интереса странака да владају, признати су на теоријском плану, како у Србији, тако и у политиколошкој и уставној упоредној пракси. Антипартијски сентимент који се, с времена на време а нарочито у кризним периодима, јавља уперен је – оправдано или не – против обима и начина утицаја странака на функционисање државног механизма или статус грађана у савременом демократском друштву. Ипак, он не треба и искуствено посматрано, не може да понуди другачије обрасце укључивања грађана и ванстраначког, грађанског, сектора у институционалне токове државе, без цене по либерално грађанско друштво (историјска алтернатива често се сводила на ауторитарне, па чак и тоталитарне и – по дефиницији – демагошке модусе колективног „укључивања“ појединаца у политички живот). Али, ова теза не сме бити последњи одговор на наведене проблеме.

Поред свега наведеног, захваљујући механизмима који стоје на располагању законодавцу у поступку усвајања националног годишњег буџета, политичке странке са одлучујућим утицајем на конституисање, одржавање и активност извршне власти, налазе се у могућности да политиком буџетских издатака шаљу поруке грађанима, односно бирачима, о томе какви су социјално-економски приоритети када су у питању државне финансије. Тако, резултати до којих се на плану међународне конкурентности долази стрпљивим улагањем у моментално непрофитне секторе, попут образовања, као да не представљају циљ нити задатак државе у мери у којој би то било неопходно када би се инвестициона политика сагледала као категорија која тек на дужој стази исходује повољнијим амбијентом за страна улагања. С друге стране, тренутна или краткорочна политичка добит коју партије на власти стичу високим издацима за плате, пензије и помоћ незапосленима и даље је у Србији вредност која, барем када су институционални актери у питању, претеже над номиналним друштвеним развојним императивима (*Форбс*, 2011).

Разлог застоја у напретку конкурентности српске привреде налазе се у „слабој политичкој вољи и неспровођењу стратегија“, а промену је могуће извести уз претходно испуњен предуслов деби-рократизације државне администрације (*Конкурентности*, 2011а). Да су државни представници надлежни за унапређење међународне конкурентности Србије свесни о овом предуслову, сведочи и недавна тврдња потпредседника Владе да ће Влада „настојати да у што краћем року створи предвидиво пословно окружење, скрати административне процедуре и унапреди ефикасност државне администрације (*Конкурентности*, 2011б). Истовремено, законодавни и други нормативни аранжмани који, барем званично, представљају предмет посебне пажње надлежних државних тела у поступку усвајања, примене и надзора спровођења важних прописа, често се рађају тек као производ притиска међународних актера, а на првом месту Европске уније, као наддржавног ентитета у којој Република Србија императивно настоји да стекне статус пуноправног члана у сагледивој будућности (Обрадовић, 2011).

Закључак

И на транзициону Србију се може применити теза да су „политичке странке (тачније, њихова вођства) стварни вршиоци по-

литичке власти“. Ове организације у модерним представничким демократијама, истина је, добиле су „фетишки карактер“, те се сматрају „кључним субјектом демократског политичког живота“ (Марковић, 2006:7). Истина је и да партије представљају уобичајену категорију у уставним документима друге половине двадесетог века, а посебно оним писаним на његовом крају, у оквиру таласа „транзиционе демократске уставности“ бивших држава социјалистичког уређења (у које убрајамо и Србију). Исто тако је истина и да странке у многим од ових земаља – особито у оним државама које нису примљене у чланство у Европској унији – играју улогу која им не делује примерено, уколико се следе текстови правних прописа. Институције које су и даље „у стању развоја“ подложне су поистовећивању са њиховим носиоцима или кључним представницима, а ови су опет, по правилу, носиоци политичких функција, стечених захваљујући снази партијске машинерије која их номинује, пружа им подршку и у повратном смеру, користи се њиховим угледом и утицајем.

Ипак, упркос овим апстрактним, или – у блажем смислу – упоредним прегледом инспирисаним закључцима, примењивим на већину демократских друштава у транзицији, у Србији се институционални потенцијали чине *йосебно* недовољно развијеним. Овом закључку подршку не пружа само преглед међународних политичко-економских анализа, већ и оцене домаћих коментатора, од којих су у претходним редовима само најупечатљивије, из разлога обима рада, добиле места. Поврх свега, прецизни статистички показатељи од велике су помоћи у оцени институционалне стабилности Србије, али успех активности најодговорнијих треба да буде подложен (не искључиво међународним) проценама које би требало да буду редовне и независне од више или мање произвољно утврђеног политичког календара, као што су национални изборни циклуси. Политичке странке, у облицима у којима врше утицај на (не)стабилност наведених, најзначајнијих институција државе, дају развоју ових институција проблематичан допринос, те опстаје бојазан да ће, у сврху развоја капацитета установа политичког и уставног система, бити неопходна системска измена досадашњег приступа структурног спајања права и политике, у чије је крупне последице пружен увид у овом раду. Дугорочна политичко-економска стабилност Републике Србије под непосредним је утицајем ових чинилаца.

Литература

- Анализа* (2010), „Анализа ефикасности јавне управе“, Национални савет за конкурентност Републике Србије, http://www.konkurentnasrbija.gov.rs/Binary/24/Analiza_Efikasnosti_javne_uprave_pdf (01.10.2011).
- Бланко оставке* (2011а), „Меркерт: Бланко оставке укида само измена Устава“, Радио Телевизија Војводине, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/merkert:-blanko-ostavke-ukida-samo-izmena-ustava_249089.html (10.10.2011).
- Бланко оставке* (2011б), „Промена Устава решава бланко оставке“, Радио Телевизија Србије, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/873466/Promena+Ustava+re%C5%A1ava+blanko+ostavke.html> (10.10.2011).
- GCR (2012), „World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2012-2013“, World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf (15.10.2012).
- Закон о избору народних посланика („Службени гласник Републике Србије бр. 35/00, 57/03– УС, 72/03–др. закон, 75/03–испр. др. закона, 18/04, 85/05–др. закон, 101/05–др. закон, 104/09–др. закон, бр. 36/11).
- Закон о судијама („Службени гласник Републике Србије“, бр. 116/2008, 58/2009 – одлука Уставног суда, 104/2009 и 101/2010).
- Закон о финансирању политичких активности („Службени гласник Републике Србије“, бр. 43/11).
- Конкурентности* (2011а), „Каква држава, таква и конкурентност“, Б92, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?уууу=2011&mm=09&dd=29&nav_id=545608 (10.10.2011).
- Конкурентности* (2011б), „Конкурентност је име игре“, Национални савет за конкурентност Републике Србије, http://www.konkurentnasrbija.gov.rs/d524/Vesti_i_dogadjaji/Konkurentnost_je_ime_igre_4_april_2011_godine.html (04.10.2011).
- Конкурентности* (2011в), Нови магазин, „Србија напредовала на листи конкурентности“: <http://www.novimagazin.rs/ekonomija/srbija-napredovala-na-listi-konkurentnosti> (07.09.2011).
- Маринковић, Т. (2009), „О уставности општег реизбора судија“, *Анали Правној факултету*, година LVII, бр. 1, 283-291.
- Марковић, Г. (2006), „Утицај политичких странака на развој политичке партиципације“, *Анали Правној факултету*, година LIV, бр. 1, 102-118.
- Ненадић, Б. (2008), „О парламентарном мандату: пример Републике Србије“, *Анали Правној факултету*, година LVI, бр. 1, 5-25.
- Обрадовић, М. (2011), „(Не)конкурентност Србије“, БалканМагазин, http://www.balkanmagazin.net/kolumna/biznis/nekonkurentnost_srbije.xhtml (10.10.2011).

Пешић, В. (2007), „State Capture and Widespread Corruption in Serbia“, CEPS Working Document, No. 262/March 2007, Centre for European Policy Studies: <http://aei.pitt.edu/11664> (01.10.2011).

Serbia 2012 Progress Report (2012), European Commission (2012), 10.10.2012.

Устав Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, бр. 83/2006).

Форбс (2011), „Форбс: Србија назадује по условима за пословање“, Вечерње новости, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.239.html:348059-Forbs-Srbija-nazaduje-po-uslovima-za-poslovanje> (06.10.2011).